

érintővel rendelkező körökbe lépnénk bele, de az egész mű az elvárásnak, hogy a jó könyv izület legyen és ne csak bőr (Musil), nem felel meg. Ez bőr. Még akkor is, ha nem felejtjük el, hogy nemcsak a jövőből való analízis szokatlan csavara hökkent meg, hanem az a fergeteges pofon is, ami a poétika „költői nyelv kontra prózanyelv” vitája arcán csattan. Mert lehet a prózanyelv a költői rendszer tagadása (Lotman), lehet a költészet eltérése az eltéréstől (Genette), természetesen mindkét megfogalmazás sugalmazza valamelyikőjük elsőbbségét. A költői nyelv sem nem sűrített próza, sem nem prózasegmentum, ebben a poétikák szívesen megegyeznek. No de ha ez így van, hogyan mondhatja el ugyanazt a főhős egyszer versben, s hogyan írhatja át versét prózává? Ráadásul Thomas elég szemtelen kimondatni Freuddal, hogy Lisa, mikor prózásítja versét, „nem értelmezést írt, hanem megmunkálta eredeti fantáziáját, színesebbé tette nyelvezetét”. Tehát lírai szegmentumait, sűrítéseit kibővítette. Azt hiszem, az ilyen játékok valóban előreviszik mind a poétikát, mind az irodalmat. Meglepő viszont, hogy a verset, amit a fikció gyengécskének vél, az író maga nem ítéli annak. Ungvári Tamás elemzésében olvashatjuk, hogy Thomas a regényei verseit felvette lírai kötetébe. Nem tudni, vajon a regénykezdő áradatot is, ha igen, mindenesetre furcsa, bár őszintén szólva, a többivel se járnánk jobban (talán a morbid képeslapokkal inkább). És itt válik kérdésessé a regény vége. Ha ugyan a regényben a gyöngécskének szándékolta versek el is nyerik a helyüket, de kiderül róluk, hogy írójuk pompásnak véli őket, akkor lehetünk-e olyan jóindulatúak továbbra az íróval, hogy a regényzáró nyájas és édelgő hangot figyelemzetésnek gondoljuk? Vajon valóban vágyaink ürességét szándékolta-e festeni itt Thomas? Félt, hogy nem. A verseskötetre nem hivatkoznék többet, mivelhogy sosem volt a kezemben. Így nem tudnám sem azt állítani, hogy Thomas ezt a két, izléstelenségében jócskán a könyvből kilógó részt felmutatásnak szánta (így költ, aki nem tud költeni, ilyen minden megvalósulás stílusa), sem azt, hogy nem. Ami viszont elég valószínű, az az, hogy a regény annyira izgalmas, hogy még ezt is hajlandók vagyunk elolvasni. Annyira lebilincselő, hogy a gyengeségei miatt se teszünk le. És ez magában nem kis teljesítmény.

De hangsúlyoznám, bőr, és nem izület. De ez nem csak. A maga egyszerű olvashatóságában (szerintem erre ez a legmegfelelőbb mennyiség) nagyszerű. Abban nagyszerű, hogy a cselekmény izgalma egy pillanatra sem feledteti azt a bölcs meglátást, hogy az egy történetből levonható számtalan történet bármilyen el-
lentmondó is, nem érvényteleníti a másikat. Merthogy nincs történet.

*„A színen minden van. A cselekmény egyszerűre játszódik mindenhol. Egyébként a cselekmény szála végtelen. Éppúgy, ahogy a szereplők száma is végtelen. Erthető módon állandóan és egyszerre beszélnek.
A függöny felmegy...”*

Ambrus Judit

AZ EZREDES ÉS A TÁBORNOK

García Márquez egy korai és egy kései hőséről (A TÁBORNOK ÚTVESZTŐJE és AZ EZREDESNEK NINCS AKI ÍRJON című művek alapján)

Mára az irodalom nagyrészt a „kiválasztott” kevesek, a szakértők és a hozzáértő olvasók ügye lett. A kivételek közé tartozik Gabriel García Márquez, aki bátran újra mesélni kezdett. Talán ez az egyik magyarázata annak, hogy az 1967-ben megjelent SZÁZ ÉV MAGÁNY-t nemcsak a kritikusok fogadták kedvően, hanem az olvasók rajongását is kiválotta. E kitörő siker azóta is biztosítja az írónak mind a nagyközönség, mind a szakértők figyelmét. Nálunk is nagy érdeklődéssel fogadták az 1992 őszén megjelent két kötetét: a MACONDÓBAN HULL AZ ESŐ című válogatást (Európa Kiadó) és a A TÁBORNOK ÚTVESZTŐJE című, 1989-ben írt új regényét (Magvető). Talán nem túlzás, hogy a García Márquez-kultusz továbbra is élő és ható. Ez azonban megnehezíti az igazi találkozást az író többi művével, különösen a későbbiekkel. Vajon csak a SZÁZ ÉV MAGÁNY sikerének árja ragadta magával őket, vagy saját erejükkel fogva nyűgözik le az olvasókat?

A TÁBORNOK ÚTVESZTŐJE történelmi regény: Simón Bolivart, a Felszabadítót, a spanyolok elleni függetlenségi háború legnagyobb alakját örökíti meg. Amint az utószó-ból megtudjuk, megírását aprólékos történelmi kutatómunka előzte meg. Garcia Márquez, akinek elbeszélő művészetében a „csodás elem” mindig a legvalóságosabb való, az emberi lélek és az emberi sors legelemibb motívumainak megjelenítésére szolgált, ezáltal nehéz korlátokat állított önmagának: a történetiség korlátait. Magától felforró fazekek és égből hulló virágok helyett itt egy szigorúan racionalista tábornokunk van, aki mindent kinevet, aminek köze van a babonához vagy a természetfelettihez. De felületes lenne mindössze abban keresni Garcia Márquez nagyságát, ahogy a csodást, az irracionálisit lehozta a mindennapokba, s a legsokatmondóbb kifejezőeszközzé tette. A szinte minden történetében megjelenő, magánytól gyötört, reménytelenül hősiességű férfi ábrázolása önmagában is mitoszteremtő erejű. Bolívar is ehhez a tipushoz tartozik. Ő a kontinens nagy álmódója, utóda José Arcadio Buendíanak, akit „meggyötört a képzelőerő”; AZ EZREDESNEK NINCS AKI ÍRJON ezredesének, aki a valósággal makacsul szembeszegülve hisz a nyugdíj érkezésében és a kakas győzelmében; sőt van benne valami a SZERLEM A KOLERA IDEJÉN Florentino Arizájából is, aki öregen, véznán valóra váltja ötven éven keresztül dédelgetett szerelmi álmát. Ez a félelmetes lelkierő, amely az embert szárnyalásra készíti, s újra meg újra tovaröpíti, akár megperzselt szárnyal is, ez a legtöbb és legszebb, amit Garcia Márquez az emberről elmond. Azonban nem mindig ugyanazzal az erővel mondja el: a SZÁZ ÉV MAGÁNY után irt regények némelyikében a jellemábrázolás veszít plasztikusságából és intenzitásából. Az Európa Kiadó válogatásában megjelent SÖPREDÉK (1955) makacsul idealista ezredese életszerű, drámai személyiség, még inkább AZ EZREDESNEK NINCS AKI ÍRJON (1959) tisztelni és szánni való öreg hőse. Nem így Florentino Ariza, aki mindent elsöprő nagy szerelmével együtt is lapos és halovány figura benyomását kelti. Bolívar ugyan összetett jellemnek bizonyul, de kevés benne a spontaneitás, megformálásában inkább valami fásasztó rutinosságot érzünk.

Vitathatatlan, hogy igazi márquezi egyéniséggel van dolgunk: ellentmondásos, gyöttrődő lélekkel. Az író alkalmazza jól bevált technikáit: a valóság és az álom szembeállítását, a mitoszteremtést az emlékezés által, az utaztatást az időben és a térben. A TÁBORNOK ÚTVESZTŐJE tényleges cselekménye nem egészen egy év alatt játszódik. Bolívar elnök 1830 januárjában nyújtja be a Kongresszusnak lemondását, s májusban indul Bogotából utolsó útjára. A Magdalena-folyón hajózik le a tengerig, hogy Cartagena kikötőjéből hajóra szálljon Európa felé – legalábbis ez a hangoztatott cél. Utjának végén egyre inkább szembe kell néznie a hatalom, a dicsőség és a szabadság ellenmondásaival. Sorra látnia kell, hogy az általa felszabadított városok rosszabb állapotba kerülnek, mint azelőtt, „nagy árat fizettek mocskos függelenségükért”. Lázadással akart szabadságot és egységet teremteni, s most ugyanúgy lázadással akarják megsemmisíteni az álmát. Dicsőségét csak önmaga elszigetelésével, kegyetlenség árán tudta fenntartani, rákényszerülve saját emberének kivégzésére. Mint Aureliano harcaiban, a szabadság káoszba, vérbe torkollik, s a hatalom öncélúvá válik. Hazát akart teremteni, és vákuumot hozott létre: „csatangolunk összevissza olyan országokban, amelyeknek a neve is, kormánya is folyton változik, úgyhogy már azt sem tudjuk, hová az ördögbe is tartozunk”. Hajtuncseit szent ereklyeként árulják, hamarosan „mindene olcsó portékává válik”. Személyének mítosza megüresedik, s már nincs akkora ereje, hogy megmentse az országot. Arra kényszerül hát, hogy az emlékezés szárnyán hátrafelé utazzon az időben, felidézze dicsőségét, így próbálja megőrizni a valóság számára a nagy Felszabadító mítoszt. Jelen és múlt, valóság és ábránd összemosódik: ennek az alaphelyzetnek számos variációjára épül a regény. A tábornok emlékeibe álmok vegyülnek: egyszer ébredése után úgy véli, már Santa Martában van (ahonnan állítólag Európába akar hajózni), közben Caracast látta álmában, ahová valójában menni akar (élére állni Venezuela viszályhódításának) – vagyis ütközik a két „valóság”, s ő eltéved. Később egy emlék intenzív hatása alatt „lázálmában eltéved az időben”. A körülötte lévőket is kellőképpen belegabalyítja álmainak útvesztőjébe. Sokan meg vannak győződve róla, hogy Bolívar családi

öröksége, az aroai bányák (amelyeket pénzszűkében lévén el akar adni) csak a tábornok lázámaiban léteznek. Egyik tisztje hozzát teszi, hogy ő már azt is kétli, hogy Venezuela létezik. Mikor Mompoxba érkeznek, a tábornok először az „*ígéret földjének*” nevezi, majd később kijelenti: „*Mompoxb nem létezik. Néha álmodunk róla, de valójában nem létezik.*” Ezt a „*közársasági zűrzavarban elkorcsosult*” várost kétszer szabadította fel a Felszabadító. Venezuela, Mompoxb, a felszabadítás, az egész ország a nem létező egységgel együtt mintha Bolivar képzeletének szülőtte volna. A mi a jövőt megálmodó lázálom volt a múltban, lázálom maradt a jelenben: „*Félmeztelenül, láztól vacogva, kiabálva elősorolta, mit fog tenni a jövőben; nyomban beveszi Angosturát, átkel az Andokon, és felszabadítja Új-Granadát, majd utána Venezuelát, hogy megalapíthassa Kolumbiát, és végül meghódítja a hatalmas déli területeket, le egészen Peruiig. »Akkor aztán megmásszuk a Chimborazót, és kitűzzük a havas csúcsra az örökre egyesült, szabad Amerika lobogóját« – fejezte be a mondókáját. Akkori hallgatói is azt hitték, elment a józan esze, pedig a jóslat nem egészen öt év leforgása alatt, léptéről lépésre, szóról szóra beteljesedett.*” S mennyivel „valóságosabb”, ami történt, mint a fazék leesése az asztalról, ahogy Aureliano Buendia megjósolta? Most, hogy a beteljesedett álmok a visszájára fordulnak, kétkedni kezdünk, hogy léteztek-e valaha másutt, mint a tábornok fejében. S nemcsak a kivívott szabadság létezése kérdőjeleződik meg: a tábornok identitása is meginog. Személye annyira összefonódott a dicsőséggel és a hírnévvvel, hogy a jelenben önmagának elvesztése fenyegeti: „*Már nem vagyok önmagam.*” „*Őn az igazi, tábornok úr*” – mondják neki színpadias hangszállal. „*Én már nem is létezem.*”

Utazás valójában bolyongás lét és nemlét határan, tévelygés a halál labirintusában. „*Évek óta a halálán van*” – olvassuk, sőt egyszer még egy küldöttség is érkezik a temetésére. A szüntelen jelen lévő halál furcsa zavart okoz időben és térben. A tábornok két különböző városban (Mompoxban, majd Santa Martában) hajszára ugyanabban a szobában találja magát, ahol nyolcszögletű keretben egy római számlapos órán mindkét alkalommal egy óra hét perckor álltak meg a mutatók. Az első alkalommal José Palacios, Bolivar hűséges szolgálja felhúzza az órát, és

azt látja, hogy két zsebórája is ugyanannyit mutat. A második alkalommal a szoba az elfeledett otthon emlékeit idézi: „*Még sohasem éreztem magam ilyen közel az otthonomhoz*” – mondja. Végül kiderül, hogy a tábornok halálának időpontja december 17., egy óra hét perc. Vajon az utazás alatt mindvégig egy óra hét perc lett volna? S a szoba, amelyet kétszer is maga körül látott, talán elfeledett otthona, ahová a halállal visszatér? Vajon az egész elbeszélés a tábornok halálának perce, amikor az egész élete leperreg előtte? Összezsugorodik az idő, és körkörösén visszatér önmagába, ahogyan a SZÁZ ÉV MAGÁNY-ban? Csak-hogy feltámad bennünk a gyanú, hogy ezt a szobát azzal a mindig egy óra hét percet mutató nyolcszögletű órával az író szándékosan csempészte be kétszer is a történetbe, hogy ez nem több, mint ügyes, de nem eléggé indokolt trükk. Mennyivel szervezesebben illeszkedik a regény egészébe a tornácban varrogató Amaranta találkozása a halállal, aki kék ruhás nő alakjában jön el hozzá a SZÁZ ÉV MAGÁNY-ban.

Technikai szempontból végig érződik a könyvnek ez a „megcsináltsága”. Az ellentétek túl vannak élezve, ügyes, szinte rutinos játéknak tűnnek valósággal, álommal, jelenlét és múlttal. Ez akkor a legnyilvánvalóbb, amikor az író folytonosan szembeállítja a tábornok lelkierejét testi erőtlenségével. A fizikai nyomorúságnak leküzdésére irányuló hőstettek már-már csodának minősülnek: „*félórát úszott különösebb fáradság nélkül, de aki látta szánalmasan kiálló bordáit és gyufaszálvékony lábát, nem is értette, hogy élhet ilyen csontvázsóvány testtel*”. Vég nélkül ismétlődnek az ugyanarra a kontrasztra épülő epizódok, olyanynya, hogy már sejti az ember, hogy fog befejeződni egy-egy mondat: „*Azon az utolsó hondai estén már olyan rossz bőrben volt, hogy a tánc szüneteiben kölnivízzel átítatott kendőt kellett a szájára szorítania, hogy magához térjen, de olyan lekésedéssel és fiatalos hévvel táncolt, hogy akaratalanul is szertefoszlatta a halálos betegségeről terjedő híreszteléseket.*” Garcia Márquez nagyszerűen ábrázolja Bolivar belső világának ellentmondásait, de közel háromszáz oldalon keresztül nem tud mit kezdeni a megalkotott jellemmel, és ismétlésekre szorítkozik. A feszültség jobban érvényesült volna, s talán kevésbé aprózódott volna el egy kisregényben

vagy novellában. Az öregségben csakugyan van valami fárasztó monotonia, ismétlődés, de itt az ábrázolás terjedelme meghaladja az ábrázolás intenzitását. Inkább mennyiségében, mint minőségében ábrázolja a megvételés nyűgét, s ez különösen igaz Bolivar testi nyavalyának aprólékos részletezésére, emésztési problémáitól kezdve egészen a pipacsfőzetig meg a gyógyvizet fürdőkig. Hősies és szájalmas erőfeszítéseivel, megannyi felszárnyalásával és lezuhanásával ugyan megnyeri a rokonszenvünket, olykor mégis felsóhajtunk: utazna már el végre!

Egészen másfajta sóhajjal tesszük le a M.A. CONDÓBAN HULL AZ ESŐ című válogatást, amely Garcia Márquez két korai kisregényét és többek között az 1972-es ERÉNDIRA novelláskötet néhány darabját tartalmazza. A késői novellák közül a legjobbak rövidek, tömörek, szinte robbannak a feszültségtől. Ezekben már a valóságos történések is háttérbe szorulnak, némelyikük egyetlen szürrealista vízióból táplálkozik, mint A KÍSÉRTETHAJÓ UTOLSÓ ÚTJA, vagy egyetlen mitikus kép uralja az egész novellát. Ilyen például a VÉNSÉGES VÉN APÓKA HATALMAS SZÁRNYAKKAL. Pelayóék egy vergődő öregembert találnak a kert végében, akinek örökre beleragadtak a sárba hatalmas szárnyai. Szájalmas, koldusruhás, fogatlan dédapó: a tyúkketrecbe zárják, és látványosságként mutogatják. Különös, „*elmebeli fogyasztósságról árulkodó*” csodákat tulajdonítanak neki: egy leprásnak például napraforgók nőnek ki a sebeiből. A háziak meggazdagodnak rajta, mignem a falu figyelme egy érdekebbnek ígérkező „csoda” felé fordul, s elfeledkeznek az angyalról. Ezután már csak a gyermek játszik vele, és mindenkinek nyűgére van: nem lát jól, összevissza botorkál, láza van, beteg, majdnem meghal. Tavasszal mégis újjászületik, erős, öregkori tollak nőnek a szárnyain, és hosszas, kétségbeesett próbálkozások után elrepül.

Különös, hogy a sokat emlegetett márquezi hős, az öregedő álmodzó leírására mennyire kínálkozik a hasonlat: felrepülés, lezuhanás, vergődés, felszárnyalás. S íme, itt van pár oldalban minden: a szájalmas, halálba tartó tehetetlen *ember*, ez a tyúkólban lakó majdnem állat – angyal! Angyalszárnyai vannak, nem ragad bele örökre a sárba: felrepül! Túrhetetlenül lehetetlen mese, elviselhetet-

len igazság az embernek ez az angyal-állat kettőssége, rútsága és szépsége. Bolivar történetében az író ráérősen eljátszadzik azzal, amit itt egy tüneményes pillanatképben zúdít ránk. Ezt a reménységet – hogy a sárból ki kell mászni, hogy föl lehet és föl kell röpdülni – szóltatja meg valamivel hosszabb lélegzetű korai remekműve: AZ EZREDESNEK NINCS AKI ÍRJON. Az öreg ezredes története, amelyben nyoma sincs szürrealista elemeknek, szinte adja magát a TÁBOROK ÚTVESZTŐJÉVEL való összehasonlításra.

Az alig hetvenoldalas, balladai tömörséggel szerkesztett kisregény szintén ismétlődő kontrasztmotívumokra épül, tele szűkszavú, rövid tényközlésekkel, semmitmondónak tűnő párbeszédekkel és sokatmondó hallgatósokkal.

A hetvenöt éves ezredes és asztmabeteg felesége tizenöt éve várják a veteránoknak járó nyugdíj érkezését, az ezredes hosszú katonáskodásának, a köztársaság védelmében eltöltött ötven évnek jutalmát. Egyetlen fiú, Agustín kilenc hónapja ugyanezen úgy áldozata lett: liberális rölapok terjesztéséért lelőtték a kakasviadalon. Az öreg házaspár az éhhalál küszöbére kerül, de reménykedve, hogy győzni fog a legközelebbi kakasviadalon, hősiesen eteti fiuk harci kakasát: a reménység jelképét, a halott fiú és az ügy továbbélésének szimbólumát.

A refrénszerűen visszatérő elemek egy feszültségtől vibráló népballada ivét rajzolják elénk. Az alapritmust a megálló, eleredő eső kopogása adja. A hangulat zuhan-emelkedik, követve az asszony egészségi állapotát, s ehhez a mozgáshoz igazodik az ezredes kedélye is. Apró, hiányos célzások fokozzák fel kíváncsiságunkat, hogy vajon mit vár az ezredes, aki „*mást se csinál, csak vár*”. Mire eljut az elbeszélés odáig, hogy ezt megtudjuk, már mi is övele várunk: a kikötőben szorongva kukucskálunk a válla fölött: vajon megérkezett-e már az a nyugdíj. Minden pénteken kísétál a postahajóhoz, és rendszeresen csalódik. Újra meg újra beázik a ház, meg kell foltozni, vissza-visszatér a rosszullet az ezredes zsigereibe. Igen, mint az öregeknek általában, neki is az emésztéssel van baja: de egy-két szűkszavú bekezdés, sejtetés, visszatérő mondat elég ahhoz, hogy teljes súlyával előttünk álljon az öregség nyűge: „*az ezredesnek olyan ér-*

zése támadt, hogy mérges gombák és liliumok sarjadnak a zsigereiben. Október volt". A nyelvileg szinte puritán mondatok – A TÁBORNOK ÚT-VESZTŐJE hosszú oldalai fecsegésnek tűnnek ezekhez képest – csak úgy sisteregnek: „Az ábránd nem ennivaló – mondta az asszony. – Nem ennivaló, de táplál – vágott vissza az ezredes.” Bár a két lábbal inkább földön járó asszony szelíden perlekedve igyekszik urát is lerángatni a földre (a SZÁZ ÉV MAGÁNY-ban kibontakozó öskettösség), a közöttük lévő mélységes egység e félmondatból, egy kicsiny ecsetvonással örökre szívünkbe vésődik: „... az asszony... mézszínű szemét az ezredes mézszínű szemébe szögezte.”

Az író hallgat bizonyos dolgokról, és ezzel mond a legtöbbet. Az például, hogy az ezredes és felesége időnként egyáltalán semmit sem eszik, ebből a jelentéktelen félmondatból derül ki: „az ezredes... a sarki boltban egy doboz kávéét vásárolt, meg egy fél font kukoricát a kakasnak”. Egyúttal erősödik megérzésünk a kakas fontosságáról, amit aztán megtetéz az a bekezdés, mely a két öreg siralmas egészségi állapotát festi le, majd egy elképesztő, rövid mondattal fejeződik be: „A hét folyamán megbolydult zsigereinek tenyészete. Jó néhány éjszakát álmatlanul töltött, gyötörte az asztmás asszony sípoló tudeje. De péntek délután békét hagyott az október. Agustín barátai – szabósegédek, mint ő volt, a kakasviadal rajongói – kiharcolták az alkalmat, hogy megszemléljék a kakast. Jó állapotban volt.” A polgárháborúról, az ezredes jelenlegi megalázó helyzetéről, fiuk haláláról s a kakas jelentőségéről aprócska utalásokból növekednek sejtéseink – megrendítő tudássá

Az ezredesből visszanez ránk ember voltunk ezer arca. Mint köveket forraló s a semmiből „örök csodát, új holmit” teremtő asszonya, makacsul reménykedik a reménytelenség közepette. Ügyvédet cserél, hogy meggyorsítsa ügyét, pedig az ügyvéd közönye, a hivatalnak packázásai rá kell, hogy ébresszék: hiába erőlködik. Ő mégis levelet ír. Mégis ki-megy a hajóhoz. Gyermeki büszkeségből hazudik, hogy méltóságát megőrizze. Szégyenlős, mint egy kislány; „leírhatatlan szorongásában visszahököl”, mint egy kamasz fiú. Ugyanúgy nem ismeri be testi nyavalyát, mint a tábornok, de ezt egy-két rövid kérdés-feleletből sejtjük meg, nem hosszasan hömpölygő leíró mondatokból.

Egyszerű történet: egy férfi és egy asszony, akiket megpróbált a bánat: éhezés, betegség, halál. „Mi a fiunk árvái vagyunk.” Ivan Karamazov szerint az emberlét alapja a földi kenyér: a csábító tudta, mivel kísértse Jézust. „De addig mit eszünk? Mondd csak, mit eszünk?” – esik kétségbe az asszony, s már csak egy lépés Bolivar kérdéséig: Hogy jutok ki ebből a labirintusból? – valóság és ábránd útvesztőjéből. S a szemérmes, a csúnya szavaktól irtózó ezredes száján kiszaladó káromkodás egyben a SZÁZ ÉV MAGÁNY Ursulájának keserű jajsza-va is, aki generációk kínja láttán felkiált: a kurva mindenit! A dacos kiáltás egyrészt a legmodernebb kétségbeesés szava: mert hiszen meghalnak, ha nincs mit enni; másrészt az emberen túlmutató reménység szava is: a földi kenyérrel szemben az ezredes hitéhez marad hű. Garcia Márquez valamennyi művét áthatja az emberi léleknek ez a végső ambivalenciája. Bolivar egyedül marad álmával, ami „alighogy beteljesedett, máris foszladozni kezdett”. Hiába volt minden szárnyalás, a mulandóság zsákutcájába kerül, ahonnan nincsen kiút. A SZÁZ ÉV MAGÁNY hősei fölött végig ott lebeg a vér fertőzés átka, és sorsuk végül apokaliptikus katasztrófában végződik. Ezzel a háttérrel alkot feloldhatatlan kettőséggel a Buendiák sosem szűnő életszeretete éppúgy, mint ezredesünk felejthetetlen mondata: „Az élet a legjobb dolog, amit valaha is kitaláltak.”

Tóth Sára

HORKHEIMER TÁRSADALOMKRITIKAI MODELLJEI

Max Horkheimer: *Traditionelle und kritische Theorie. Funfk Aufsätze*
Fischer Taschenbuch Verlag, 1992

A német Fischer Kiadó a zsebkönyvsorozat elindításának 40. évfordulója alkalmából újra kiadta sorozatának legsikeresebb köteteit. E könyvek között egyetlen filozófiai mű szerepel: Horkheimer tanulmányainak válogatá-